

Den parlamentariska strategin är misslyckad främst utifrån sina egna förutsättningar

Jan Wiklund

1990

Innehåll

Världsmarknaden ledde till försämring	3
Samma metoder	3
Tro på staten	4
Demoralisering	4
Brutna framgångar	5

I 100 år har de stora folkrörelserna inriktat sig på att ta makten över staterna, via politiska partier. Idag börjar vi kunna se att den strategin är förfelad. De försök som har gjorts över världen har inte ens lyckats utifrån sina egna förutsättningar. Ingenstans har välfärdsstaterna lyckats hålla positionerna gentemot världsmarknadens framstormning på 80-talet. Det behövs en ny strategi, en som lägger huvudvikten vid rörelsernas eget handlande. En sådan strategi kan inte utgå från avståndstagande från parlamentarismen, utan från det som är rörelsernas egen styrka: förmåga att få många människor att arbeta för gemensamma mål.

Det är synd att Jacques Wallner väljer en individualistisk utgångspunkt för sitt angrepp mot miljöpartiets och andras tro på parlamentariska metoder. För oss som tror att människan är en samhällsvarelse, och att det är nödvändigt med kollektiva lösningar och överenskommelser på mer övergripande nivåer än den lokala, är angreppet därför inte så övertygande. Och vad värre är: den parlamentariska metoden är ju ändå en *anvisning för handling*, vilket man har svårt att säga om den anarkistiska tilltron till de små lokala gruppernas spontana uppror. Små och lokala uppror har vi haft hela historien igenom. Nästan alltid har de varit defensiva, och nästan alltid har slutresultatet blivit en kompromiss mellan försämring och status quo. Det är bara när de har lyckats ena majoriteter i en sammanhängande kamp som de har nått någonvart. Sådana enanden brukar vi kalla folkrörelser.

Världsmarknaden ledde till försämring

Först en kort sammanfattning av vad folkrörelser är och har varit. Under de senaste 500 åren har de flesta folkrörelser riktat sig mot *följder av världsmarknaden*. För vanligt folk innebar världsmarknaden två saker:

Dels blev *folkmajoriteten fattigare*. Världsmarknaden fördelade om rikedomarna från periferin mot centrum. Ju större del av världens befolkning världsmarknaden omfattade, desto fler i centrum kunde visserligen få det hyggligt, till ett visst pris. Men avståndet mellan fattigdom och rikedom blev större än i något känt historiskt system.

Dels *minskade folks kontroll över det dagliga livet*. Många tvingades in i slaveri, t ex i Östeuropa och Latinamerika. Men även de formellt fria blev beroende av opersonliga marknader och konjunkturer, och snärjda av regler pådyvlade av stater och arbetsgivare.

Som svar gjorde folk uppror. Till att börja med gjorde folk nästan alltid uppror när de först tvingades in i världsmarknadssystemet. Dessa uppror förblev nästan alltid ineffektiva, även om de ibland kunde fördröja utvecklingen.

Det var först på 1800-talet som folk hade lärt sig hur man skulle handskas med det förtryck som världsmarknaden utövade. Man började då att sluta sig samman i *permanenta organisationer*. Dessa permanenta organisationer lyckades någon gång runt sekelskiftet börja hejda den fortgående utarmning som hade pågått sedan världsmarknaden gjorde sitt inträde. De hade tre saker gemensamt.

Samma metoder

De hade ett *yttersta mål* som gick mycket långt och i princip innebar en ny världsordning - t ex avskaffande av klassamhället eller av den nationella ojämlikheten. De höll sig trots dessa långtgående mål inte för goda för att här och nu arbeta för *konkreta förbättringar*.

De var öppna för alla som delade organisationens syften, alltså även de passiva. Den sista punkten var föremål för en våldsam kontrovers i en av de första permanenta organisationerna, Första Arbetarinternationalen. En falang, anarkisterna, hävdade att detta skulle leda till funktionärsvälde och ställde aktivitetskrav på medlemmarna. Mot detta hävdade den andra falangen, socialdemokraterna, att det var enda sättet att mobilisera alla och nå bättre resultat. Båda hade rätt, visade det sig, och konflikten är ännu olöst.

Från slutet av 1800-talet fanns dessa rörelser i alla länder i hela världen. De viktigaste var arbetarrörelsen och de nationella rörelserna. De arbetade med många metoder - organisering av *alternativa institutioner*, sabo-

tage av de officiella institutionernas destruktiva arbete genom bojkotter, strejker m m, och infiltration i dessa institutioner. Men med tiden utkristalliserades en huvudstrategi: att ta makten över staten, eller att organisera en egen stat.

Orsaken till detta val var enkel. Det tycktes ge rörelserna ett verktyg att nå målen med mindre ansträngning. Detta verktyg var staternas betalda funktionärer, som tycktes innebära en genväg till en bättre värld - eller åtminstone till att skydda sig för världsmarknadens mer påtagliga brutaliteter.

Idag kan vi konstatera att rörelserna inte lyckades nå sina mål på den vägen. Visserligen är det troligt att den absoluta utarmning som pågått sedan 1500-talet bromsades upp. Och visserligen är det sant att världsmarknadens brutalitet här och var mildrades, främst i systemets centrum. Men ojämlikheten i världen är fortfarande lika stor som på 1800-talet, om inte större. För en majoritet - de som lever i världsmarknadens periferi - är det mycket tvivelaktigt om de har fått det bättre i absoluta termer.

Vad var då felet med den strategi som 1900-talets folkrörelser har tillämpat?

Tro på staten

Ja, inte är felet att strategin bryter mot något som Jacques Wallner tycker är den enskilda människans absoluta rätt till det ena eller andra. Felet är att strategin hade vissa ofrånkomliga konsekvenser.

- Den avgörande svagheten låg i föreställningen att statliga funktionärer kunde arbeta för de mål rörelserna syftade till. Här har våra östeuropeiska kamrater de mest drastiska erfarenheterna av att funktionärer alltid och i alla sammanhang i *första hand tillgodoser sina egenintressen*, och först i andra hand rörelsernas - och då på ett förvridet sätt så att det ska passa ihop med egenintressena. I takt med att funktionärernas outhärlighet växer tillkämpar de sig allt fler privilegier tills de börjar solidarisera sig med överklassen och föra dess politik.
- En nästan lika viktig svaghet var att staterna hade mycket *liten förmåga att agera emot världsmarknadens tryck*, vilket innebar att funktionärerna inte ens om de ville kunde stödja rörelsernas mål mer än sporadiskt. Om någon stat blev alltför udda sett utifrån världsmarknadssystemets synvinkel straffades den automatiskt eftersom världsmarknaden är en totalitär makt som inte tolererar några avvikelser. Detta hade de folkrörelsebaserade regeringarna inte råd med eftersom det hotade väljarmajoriteten i de komplicerade allianser de tvingades arbeta med (se nästa punkt).
- Strategin inbjöd till ett *principplöst kompromissande*. Ingen rörelse var ensam stark nog att ta ansvaret för en regering. Därför måste den slå sig samman med andra krafter, av vilka många inte alls hade samma intressen som rörelserna. Den kompromiss som i det långa loppet visade sig mest ödesdiger var beslutet att satsa på *utveckling*, i världsmarknadssystemets termer dvs en satsning på världsmarknadskonkurrens mellan stater istället för på internationell solidaritet. Det var en kompromiss som var nödvändig om man skulle hålla ihop dem som främst strävade efter jämlikhet med dem som strävade efter att få det bättre genom klättring - de senare innefattande större delen av medelklassen, bl a statsfunktionärerna.
- Strategin *förhindrade ett effektivt samarbete mellan rörelser* i olika länder. Dels på grund av ansvarstagandet för den statliga utvecklingen, men också på grund av enkla prioriteringslagar: man kan inte satsa fullt ut på två strategier samtidigt. Regeringar och nationella partier är byggda för nationell administration, inte för internationell solidaritet. Eftersom alltmer av avgörandena i världen ligger på den internationella nivån betydde det ett växande handikapp för rörelserna.

Demoralisering

- Strategin avväpnade folkrörelserna på sikt. Rörelserna blev mer och mer beroende av de egna funktionärerna som var de som bäst kunde samarbeta med de statliga funktionärer som strategin gav nyckelfunktionen åt. Funktionärer inte bara tog ansvaret för vad som hände utan också *desinformerade* och

desorganiserade rörelsernas självverksamhet. Det var inte alltid medvetet men alltid ett effektivt sätt att behålla kontrollen över rörelser som annars kunde utvecklats till vilka subversiva tendenser.

- Slutligen *demoraliserade* strategin de vanliga medlemmarna. Viljan att göra något för en gemensam framtid avdunskade när man blev tillsagd att statliga funktionärer gjorde jobbet bättre än man själv och när rörelsens ledning kompromissade bort kärnan i det rörelsen hade stått för. Ja, till och med känslan för den mänskliga värdigheten försvann när man fick se att rörelsen betraktade ministrar, byråchefer och andra statsfunktionärer som mer värda än de vanliga medlemmarna.

Det räcker tror jag. Vi kan se varför arbetarrörelsen och de nationella befrielseörelserna inte nådde sina mål genom att ta makten över staterna - även om vi måste erkänna att de för en tid lyckades begränsa världsmarknadens förtryck över folk åtminstone i vissa länder i världen.

Strategins började på allvar visa sin otillräcklighet på 70-talet, även om det först var på 80-talet som det slog igenom i medvetandet hos rörelserna och bl a resulterade i omfattande desillusionering hos deras medlemmar. Vad var det då som hände på 70-talet?

Brutna framgångar

Följande, tror jag, 60-talet hade varit ett decennium av framgång för folkrörelserna. En stark *samtidighet* hos folkrörelserna på alla kontinenter - fackliga rörelser, bondeuppror, nationella befrielseörelser - hade pressat tillbaka världens makthavare och resulterat i bättre villkor för folkmajoriteten. Makthavarna såg sina positioner hotade såväl ekonomiskt som politiskt.

Makthavarnas anpassning till den rådande situationen resulterade bland annat i ett jättesteg mot *internationalisering*. Transnationella företag och stärkande av övernationella institutioner blev motdrag mot folkrörelsernas sekelgama strategi, motdrag som visade sin effektivitet i energikrisen och matkrisen. Folkmajoritetens livsvillkor kunde försämrats drastiskt och den gamla folkrörelsestrategin var maktlös.

Det nya läget - "vänsterns kris" som det brukar kallas i debatten - kräver fundamentala omprövningar av gamla strategier. Däremot naturligtvis inte av gamla mål, mål som är lika gamla som kristendomen och kortast kan beskrivas som *allas lika människovärde*.

Jag tror att folkrörelserna måste lämna den modell för samhällsförändring som ytterst härrör från franska revolutionen: förändring via deltagande i statliga organ. Vad som ska komma istället är dock inte helt klart. Klart är bara att den anarkistiska strategin, med sina tilltro till små grupper som agerar oberoende av andra små grupper, inte räcker. Det visade sig redan på 15-1600-talen. Inte heller räcker det att bara vända parlamentarismen ryggen; i USA har halva befolkningen gjort det utan att det har lett nånvart. Det behövs också *alternativ* på samma samhällsövergripande nivå som parlamentarismen. Vad kan sådana alternativ bestå i? Följande tror jag:

Folkrörelserna måste satsa fullt ut på de strategier som gjorde dem till en kraft på 1800-talet: *skapande av folkliga offentligheter och organ för handling och ömsesidigt stöd som innefattar majoriteter, men på en internationell nivå* den här gången. Hur dessa offentligheter och dessa handlingsorgan kan se ut återstår att se. Anarkisternas bidrag till uppbygget skulle bland annat kunna vara insikten om den enskilda människans värde i rörelsen, en insikt som fanns brett på 1800-talet men som statsfixeringen nästan har tagit död på.

Dessa offentligheter/handlingsorgan bör efter 1900-talets parlamentariska överbelastning kunna återuppta 1800-talets tredelade strategi: *organisering av alternativa institutioner*, försvärande av de officiella institutionernas destruktiva arbete genom bojkotter, strejker m m, och med detta som bas *infiltration*. Utan parlamentarisk överbelastning.

Det Anarkistiska Biblioteket

Jan Wiklund

Den parlamentariska strategin är misslyckad främst utifrån sina egna förutsättningar
1990

Anarkistisk Tidskrift #3 1990

sv.anarchistlibraries.net